

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
GƏNCLƏR, İDMAN VƏ TURİZM NAZİRLİYİ**

**Azərbaycanda demokratik-hüquqi
dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin
qurulmasında gənclərin rolu**

*(Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 85 illiyinə
həsr olunmuş, respublika elmi-praktik
konfransında məruzələrin tezisləri)*

BAKI - 2003

AZƏRBAYCANDA TƏLƏBƏLƏRƏ VƏ ÖZƏL ALİ MƏKTƏBLƏRƏ DÖVLƏT YARDIM PROQRAMLARI HAQQINDA

*İ. İsaخانlı,
Xəzər Universiteti*

Azərbaycanda ali təhsil almaq istəyənlərin sayı çox, bu istəyini həyata keçirmək imkanı olanların sayı isə kifayət qədər azdır. Belə bir halda ali təhsil almaq istəyənlərə dövlət tərəfindən müəyyən yardım proqramlarının olması vacibdir. Bu barədə hazırda qüvvədə olan Təhsil Qanununun 3-cü maddəsinin 5-ci bəndində deyilir: "Pullu təhsil müəssisələrində təhsil alan aztəminatlı vətəndaşlara eyni növdən və tiptən olan dövlət təhsil müəssisələrinin normativləri əsasında dövlət tərəfindən ödənc verilir". Həmin maddənin 7-ci bəndində deyilir: "Dövlət ali məktəb tələbələrinə təhsilini başa vurduqdan sonra 5 il müddətində ödəmək şərtilə kredit verə bilər". Bu müddəalar Təhsil Qanununun yeni layihəsində bu şəkildə verilmişdir. "Təhsil aldıqları müddətdə maddi ehtiyaclarını ödəmək üçün ali təhsil müəssisələrində təhsil alanlara, təhsilini başa vurduqdan sonra qaytarmaq şərtilə kredit verilə bilər".

Təbii ki, Təhsil Qanununda yer almış bu müddəaların həyata keçirilməsi maddi vəziyyəti aşağı səviyyədə olanlara ali təhsil almaqda böyük dayaq olmaqla yanaşı, həmin insanların təhsil alacaqları ali məktəblərin də maliyyə durumuna kifayət qədər müsbət təsir göstərirdi. Lakin çox təəssüf ki, bu müddəaların həyata keçirilmə mexanizmi işlənilib hazırlanmadığından onlar kağız üzərində bir vəd olaraq qalmaqdadır.

Qeyd edək ki, dünyanın qabaqcıl ölkələrində müxtəlif metodlarla ali təhsil alanlara köməklik göstərilməsi həmişə diqqət mərkəzindədir.

ABŞ-da federal hökumət tələbələrə geniş təqaüd,

sudalar verməklə onların ali təhsil almaq imkanlarını artırır. Bu məqsədlə federal hökumət tərəfindən tələbəyə kömək proqramları hazırlanmışdır.

"Tələbələrə bir başa-əvəzsiz kredit ayırma proqramı", "Tələbələri təhsil aldığı müddətdə işlə təmin etmə proqramı", "Tələbələrə uzunmüddətli azfaizli kredit vermə proqramı", "Tələbələrin valideynlərinə kredit vermə proqramı" və s. proqramlar hər cür yolla gənclərə ali təhsil almaq üçün geniş imkanlar yaradır.

Dünya təcrübəsində tələbələrə müxtəlif yardım proqramları ilə yanaşı özəl ali məktəblərin özlərinə də dövlət tərəfindən müxtəlif kömək metodları var.

Bir sıra ölkələrdə özəl ali məktəblər təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək və səmərəliliyini artırmaq məqsədilə dövlətdən maddi kömək almaq üçün müsabiqədə iştirak edirlər.

Özəl ali məktəblərə onların vergi və müxtəlif rüsumlardan azad olunması, birbaşa maliyyələşdirmə, torpaq sahələri verilməklə də köməklik göstərilir.

Azərbaycanda da bu metodların hər birini tətbiq etmək olar, ancaq özəl ali məktəblərdə təhsilin keyfiyyətinin həmişə ön planda dayanma zərurətini nəzərə alaraq müsabiqə metodunun tətbiq olunması daha məqsədəuyğun və perspektivli görünür. Belə ki, dövlətin irəli sürdüyü şərtlər daxilində elan olunmuş müsabiqədə iştirak edərək qalib gələn ali məktəbə dövlət yardım edir və bu yardımın necə istifadə edilməsinə nəzarəti həyata keçirir. Bütün bunları dövlət ölkədə təhsili əsas idarəetmə orqanı olan Təhsil Nazirliyinin rəhbərliyi ilə keçirə bilər. Özəl ali məktəbə bu yolla yardım göstərilməsinin aşağıdakı üstünlükləri var:

- Dövlət özünün seçdiyi, ali təhsilin inkişafında müsbət roluna şübhəsi qalmadığı bir ali məktəbə kömək edir.
- Bundan sonra heç kim dövləti özəl ali məktəblərə ögey münasibətdə qınaya bilməz.
- Bu özəl ali məktəblərdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinin dövlət əhəmiyyətli məsələ olduğunu

vurğulamaqla, ictimaiyyətdə özəl ali təhsilin nüfuzunun qalxmağına kömək edir.

- Dövlət ayırdığı yardımın hara və necə istifadə olunmasına nəzarət edir və beləliklə həmin yardımın doğrudan da ali təhsilin inkişafına, təhsildə keyfiyyətin və səmərəliliyin artırılmasına sərf olunduğuna əmin olur.

- Ən əsası isə, bu hal özəl ali məktəblər arasında yarış və rəqabətin güclənməsinə səbəb olacaq ki, bu da, əlbəttə, ümumilikdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə gətirib çıxaracaq.

Getdikcə ictimaiyyətdə özəl ali məktəblərə qarşı fikirlərin müsbət istiqamətdə dəyişməsinə baxmayaraq, özəl ali təhsilin inkişafı dövlətin diqqətindən kənar qalarsa, bu istiqamətdə xüsusi dövlət proqramları işləməzsə, özəl ali təhsilin inkişaf sürəti çox aşağı olacaq ki, bu da ümumilikdə ali təhsilin inkişafına mənfə təsir edir.

Özəl ali məktəblərə dövlətin xüsusi yardım proqramlarının olmadığı bir dövrdə, onların pozulmuş xüsusi özəlliklərinin (tələbə qəbulunun sərbəst surətdə aparılması, ixtisaslar spektrinin sərbəst olaraq ali məktəbin özü tərəfindən müəyyənləşdirilməsi, özəl ali məktəblərin məzunlarının dövlət ali məktəblərin məzunlarına nisbətən işə düzəlmə prosesində üzləşdiyi süni problemlərin aradan qaldırılması və s.) özünə qaytarılması özəl ali məktəblərin yalnız bu günkü fəaliyyətində irəliləyişə nail olmaq üçün deyil, özəl ali təhsilin gələcək inkişaf yollarının müəyyənləşdirilməsində, ümumiyyətlə özəl ali təhsilin cəmiyyətdə öz yerinin möhkəmləndirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.